

Reportage. Belgen sponsoren bescherming van unieke fauna en flora in Cambodja

'Deze natuur is even veel waard als Angkor Wat'

De witgeschouderde ibis, het mysterieuze zwijnshert en de Irrawaddydolfijn. In Cambodja, land van werelderfgoed Angkor Wat, leven enkele van de laatste exemplaren. Met steun van de Belgische overheid én lokale bewoners probeert het WWF ze te redden. 'En zo redt de bevolking ook zichzelf.'

BARBARA DEBUSCHERE

Van mijn 10de tot mijn 22ste zat ik in een vluchtelingkamp in Thailand. Ik ging met honger naar school. De wc's waren afgrijselijk. Say Ratanak (50) pookt het kampvuur op. De knalrode zon ging net spectaculair onder maar het is nog altijd 36 graden op dit idyllische, onbewoonde eilandje in de machtige Mekongrivier.

Ratanak draagt een tropenhoed met daarop een Belgische vlag. Rond zijn schouders hangt een typisch Cambodjaanse rood-witte klederdracht.

Als kind van een Cambodjaanse soldaat die tegen de Vietnamezen vocht, belandde hij met zijn ouders in een vluchtelingkamp. "Het was overleven", zegt Ratanak. "Ik deed mijn best op school maar ik wist niet of ik er ooit iets mee zou kunnen doen. De toekomst was een gigantisch vraagteken. Tot op 23 oktober 1991."

Toen tekenden de strijdende partijen het vredesakkoord van Parijs. Ratanak studeerde rechten maar bleek "eerder een buitensmens" en is nu hoofd wetshandhaving bij WWF Cambodja.

"Ik organiseer patrouilles in dit natuurgebied. We proberen stropers en andere illegale jagers te stoppen. Als kind waren wij opgejaagd wild. Nu reddten we wilde dieren uit de klauwen van stropers", mijmert hij terwijl we naar de volle sterrenhemel staren. Ook de andere WWF-medewerkers die op dit eiland in hun hangmat de nacht doorbrengen, dragen een hoed met Belgisch insigne. Voor hen is ons land geen volslagen onbekende. "Het is dankzij de Belgen dat wij kunnen doen wat we doen", zegt Ratanak.

Zo zijn het Belgische biologen die er mee voor zorgen dat dit idyllische natuurgebied langs de oevers van de Mekong nu beter beschermd wordt dan voorheen.

Mekong Flooded Forests, zo heeten deze unieke streke vloedbossen. Naast de lokale taxi, een smal bootje, wordt de poetische naam concreet: de schipper moet veel moeite doen om niet vast te vallen in bomen midden in de rivier waarvan we enkele kruiën zien. Een waterslang schiet weg wanneer we te dicht langs zo'n toefie groen scheren. Aan de oevers zoeken buffels verkoeling bij een temperatuur van 38 graden.

BRON VAN LEVEN
De Mekong biedt nog veel meer. In Cambodja, Vietnam en Laos samen hangen 60 miljoen mensen af van de visserij, die jaarlijks ti miljard dollar oplevert.
En wanneer de rivier tijdens het regenseizoen buiten haar oevers treedt, is dat niet alleen een zegen voor rijsoerders, het is ook de bron van uitzonderlijk veel leven. Honderden uitzonderlijke soorten zoals de Mekongkatvis en de zwaartwrog, die 200 kilo kunnen wegen, de muitslangver-

bied. Op de overzetboot kijkt een leerkracht Engels erg verbaasd. "Hier wordt de hele tijd bos af gebrand. Jullie zullen geen zwijnshert zien." Hij krijgt gelijk.

Tussen de uitgedroogde stoppels en bladen van een ander stuk bos langs de oever zien we wel een elegante Indische oergring. Wie geluk heeft, vangt ook een gimp op van de eveneens nagenoeg uitgestorven majestueuze witgeschouderde ibis.

"De regio is niet alleen erg waardevol door die bedreigde soorten", zegt Joacqué. "Het is alles samen. Hier zijn nog prachtige wilde eilandjes, met een ongoddelijke biodiversiteit. Maar de economische druk is enorm. Zonder bescherming schiet er binnen vijftien jaar niets over."

Niet daarom steunen WWF België en de Belgische overheid de bescherming van de Mekong Flooded Forests. Ontwikkelingssamenwerking maakt dit jaar 560.570 euro vrij, WWF 2,1 miljoen voor de periode 2017-2022.

De ster in dit verhaal is de Irrawaddydolfijn, een ernstig bedreigde rivierdolfijn die op nog maar vijf plekken ter wereld in kleine aantallen voorkomt. In Cambodja leeft een van de laatste levensvatbare groepen. In cafés en winkels zie je talloze afbeelding van de dolfijn met zijn bolle kop en brede grijns. "Het kloppende hart en de brede glimlach van de rivier", klinkt het.

"Vroeger zag je ze hier veel", zegt Ratanak ongeduldig. "Ze leefden tegenover het koninklijk paleis in het centrum van Phnom Penh (de hoofdstad) zag je er regelmatig in de rivier."

ELEKTRISCHE SCHOKKEN

We waren in een van de negen diepe zones in de rivier waar de dolfijnen zich het best thuis voelen. Na een uur turen tellen we een magere vier dieren die zich even laten zien.

Vandaag zijn er nog maar '92. In de boeddhistische cultuur wordt deze rivierdolfijn nochtans vereerd en lokale mensen zullen er zelden op visen. Tijdens de oorlog schieten soldaten er wel plezier in ze naar te schieten, maar dat is niet de reden voor die drastische neergang. Wel raken ze verstrikt in de knieverten van vissers en zo stikken ze. Ook komen ze om door destructieve visserijmethodes met elektrische schokken en dynamiet.

De tuigen en netten zijn nu verboden. Ook zijn er nu 72 rivierbewakers die de dolfijnen proberen te beschermen door illegale vissers in te rekenen en de lokale vissers uit te leggen dat de negen diepe zones beschermd zijn niet meer mag en dat leven beter zijn dan knieverten. Het zijn lokale inwoners die door de overheid worden betaald en die geflankeerd worden door agenten. WWF staat hen bij met materiaal en kennis.

Man So Phy, Pech Hean en Long Chhon vormen zo'n team. Phy leeft in Kompong Chbaeng, een afgelegen dorp op een Mekong-eilandje. Hean is afgewandigde van het milieu ministerie en Chhon is agent.

"De meeste illegale vissers die wij tegenhouden zijn niet van hier en werken in opdracht van iemand met geld. Ze hebben betere boten en apparatuur dan wij. Het is riskant werk want ze zitten vaak op antennes. Vorige week nog is een van onze boten gezonken toen we een elektroshokapparaat in gebruik namen", zegt Chhon.

Ze zijn echter vastbesloten om hun werk voort te zetten. Nochtans hebben Phy en zijn dorpsgenoten het niet breed. Hun dorp wil tropische plan-

ten langs de rivier is adembenemend mooi maar er zijn nauwelijks voorzieningen. Velen zijn te arm om vis te kopen en vissen dan maar zelf. Met gewoon materiaal levert dat in vijf uur zo'n 60 dollar op, met dynamiet of elektroshok is het 200 dollar.

Dolfijnen beschermen lijkt dan niet echt prioriteit. Maar dat spreken ze hier tegen. "De regels volgen is wel een aanpassing, maar de dolfijn beschermen is onszelf beschermen", zegt Phy. "Illegale visserij betekent minder vis voor ons, de lokale vissers die met toegelaten methodes werken. En door als rivierbewakers de dolfijnen te beschermen, hebben we extra inkomsten en moeten we zelf minder vissen."

De eerste positieve resultaten zijn er al: voor het eerst in vijftien jaar worden er weer meer dolfijnen geboren. Iedereen hier hoopt dat het meer toeristen zal aantrekken die de dolfijnen willen zien en in een hangmat komen overnachten.

Ontwikkelingsland Cambodja kent de fortuinlijke kracht van toerisme maar al te goed. De inkomsten die het tempelcomplex Angkor Wat opleveren zijn een zegen voor de schatkist. "De natuur hier moet ook Angkor Wat worden", zeggen de mensen in Kampi, waar de boten voor het dolfijnwaternet vertrekken. Net zoals bij de befaamde tempels hebben ze alvast kraampjes met prullen, zoals sleutelhangers in de bijzondere van de Irwabaddiydolfijn.

En in het ongoddelijk maar heerlijke dorpje van Phy hebben ze ook al ruim tien jaar een paar huysjes die functioneren als wildernisversie van een Airbnb. Je logeert er in het houten huis van het gassenig, dat voor je kookt. Er is zelfs in boten voor kajakke giteverblijven.

"Vorig jaar kwamen er zo'n zestig toeristen. We hopen dat het er meer worden", zegt de vrouw des huizes bij het gezin Seam Hun. Uit een plekje klein kerkje toert ze een ontbijt met vis en rijst dat we op een vloerkleed verorberen.

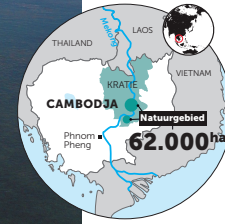
Ook in Koh Pdao, een al even opgroeiend Mekong-dorp, koesteren ze die hoop. "Dankzij toerisme hebben meer mensen nu werk en moeten wij minder gaan vissen", zegt Prom Sarin (53). "Tien procent van de opbrengst gaat naar de gemeenschap. Jaarlijks ontvangen we zo'n vijfhonderd reizigers. Maar het zouden er best dubbel zoveel mogen zijn." Dat is de aanpak van WWF in dit natuurgebied: geef mensen alternatieven voor houkap en overbissing en help hen om economie uit de grond stampen.

Zo houden dorpseligen Eng Sokhon en Mara Sem nu kippen, gekregen van WWF. In ruil voor patrouilles in het bos. Dankzij de kippen moeten ze minder tijd steken in landbouw en kunnen ze het bos in. Want bescherming op papier is in Cambodja niet hetzelfde als gehoorzame mensen in de werkelijkheid.

De machtige Mekong. Say Ratanak (WWF Cambodja): 'Ik organiseer patrouilles in dit natuurgebied. Als kind waren wij opgejaagd wild. Nu reddten we wilde dieren uit de klauwen van stropers.'

© DIETER DECLÈNE

Say Ratanak (m) van WWF Cambodja en twee van de rivierbewakers. Ratanak: "Het is dankzij de Belgen dat wij kunnen doen wat we doen." © DIETER DECLÈNE

En van de rivierbewakers maakt zich klaar om uit te varen. 'De dolfijn beschermen is onszelf beschermen.' © DIETER DECLÈNE

"Als wij ons bos niet beschermen, zou het in beslag genomen worden door de rijken", zegt Sem, terwijl hij ons de kippen toont. "Daar zijn we bang voor. Wij hebben dit land nodig. Op de markt krijgen we een goeie prijs voor wilde paddenstoelen en honing uit het bos. Het is niet even veel als de 300 dollar die je krijgt voor een zwijnshert, maar die zijn er toch bijna niet meer."

En er zijn nu ook vogelbeschermers. Wie erin slaagt een nest van een bedreigde soort te bewaken tot de kuikens uitkomen, krijgt van WWF acht dollar per week.

"Vroeger at ik de eieren en de kuikens of doodde ik die vogels voor mijn plezier", zegt de jonge vader Tign Vic. Nu beschermt hij elke dag nesten, onder andere van de witgeschouderde ibis, waar er hier nog zo'n 150 van zijn, de grootste populatie ter wereld. "Ik wil dat mijn kinderen deze vogels kunnen zien", zegt Vic.

Een vogelssoort trekt ook een specifiek soort toeristen aan. Maar het zouden er best dubbel zoveel mogen zijn. Dat is de aanpak van WWF in dit natuurgebied: geef mensen alternatieven voor houkap en overbissing en help hen om economie uit de grond stampen.

Zo houden dorpseligen Eng Sokhon en Mara Sem nu kippen, gekregen van WWF. In ruil voor patrouilles in het bos. Dankzij de kippen moeten ze minder tijd steken in landbouw en kunnen ze het bos in. Want bescherming op papier is in Cambodja niet hetzelfde als gehoorzame mensen in de werkelijkheid.

In Australië studeerde de idee heeft begrepen hoe cruciaal het is dat we dit kapitaal behouden."

Niet alleen omdat het zo mooi is, zo benadrukken ze hier, maar vooral omdat de wouden en rivier essentiële inkomstenbronnen zijn voor de bevolking en hen beschermen tegen klimaatverandering, overstromingen en droogte. Het feit dat dat letterlijk kapitaal is, dringt steeds meer door.

"Het gaat niet per se om individuele soorten redden", zegt Joacqué. "Zo'n rijk ecosysteem van dieren, planten en de rivier zorgt voor proper

'De overheid kende deze natuurschatten niet. Tijdens en net na de oorlog was natuurbewoud geen prioriteit'
SENG YEAP
DIRECTEUR WWF CAMBODJA

water, schone lucht, afweert tegen virussen en ziektes, planten waaruit talloze medicijnen worden gemaakt en bescherming tegen opwarming en extreem weer. De grote uitdaging is een evenwicht vinden met de groeiende economie en de bevolking."

GROTE BEDREIGINGEN

Ook twee andere grote bedreigingen kunnen alle inspanningen weer ongedaan maken. "Hier komt een enorme dam voor een waterkrachtcentrale", zegt Phy. "Dan verdwijnt heel Kompong Khboeng." Zo vervaarrend kan het in een autoritair regime zijn. Cambodja gaat akkoord om meer natuurgebied te beschermen, maar er liggen ook plannen op tafel om er een enorme dam van 18 kilometer in neer te poten.

Onderzoek van consultancybureau National Heritage Institute (NHI) bevestigt het aanvoelen van de dorpseligen dat het effect vernietigend zou zijn. Niet alleen zouden duizenden mensen moeten verhuizen en zou de Irwabaddiydolfijn het moogen vergeten, ook de economische verliezen zouden groot zijn. "Hierlang migreerden de vleetwaters en ook het natuurlijke sediment in dit deel van de Mekong is cruciaal voor de visserij, ook in Vietnam. De dam zou de rivier en de visserij doden", zo staat in de studie.

Een goedkoop en veiliger alternatief om aan de grote energiehonger te voldoen zijn zonnepanelen op een al bestaande kleiëne dam verderop, zo rekent NHI uit. En ten huize Seam Hun

zeggan ze: "Wij halen al onze elektriciteit uit twee zonnepanelen. Voor ons hoeft die dam echt niet." Maar niemand kan vertellen wat het wordt. De vrijs prijs bestaat in dit land niet meer. "Wij zullen het pas weten als de bulldozers komen", zeggen ze in het dorp van Phy.

Een zo mogelijk nog grotere bedreiging is de klimaatverandering. Niet zoals in de drie andere Mekong-landen steken extreem weer, droogte, hitte en overstromingen hier steeds vaker de kop op. "Zo heet het wel vroeger niet", zegt rijsoerter Ry Saran terwijl we hem en enkele dorpsgenoten badend in het zweet ontmoeten onder een afdakke langs een landweg. "Met dit weer wordt je ziek, is landbouw moeilijker en er is steeds minder water." Daarom organiseren ook zij patrouilles in 'hun' bos om houkap tegen te houden. Saran: "Alle bomen zouden moeten blijven staan."

Maar Cambodja heeft de op twee na hoogste ontbossingsgraad ter wereld en aan de co. hebben geduchte tegenstanders: buitenlandse mega-concerns die rond de beschermde natuur concessies krijgen.

Woedeaanvallen zijn geen aanrader in dit weer, maar het maakt hen wel kwaad. Saran: "Zij komen hier al het lusehout weghalen om hun zakken te vullen, wij moeten met de gevoeligen leven. Het leven is moeilijk zonder bomen. Bomen komen af en houden ons land en water gezond. Mocht ik dat kunnen, ik zou er duizenden en duizenden planten. Maar de toekomst is hier een groot vraagteken."